

МИХАЙЛО ВОЗНЯК.

МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ ЯК ФОЛЬКЛОРИСТ

У ЛЬВОВІ, 1911.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка.

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00598204 (S)

2012

В. 461
2 тт.

МИХАЙЛО ВОЗНЯК.

МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ ЯК ФОЛЬКЛОРИСТ

Бібліотека М. С. Возняка

ІВАН КРЕВЕЦЬКИЙ

У ЛЬВОВІ, 1911.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка.

0.70кв

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ И- 35185

Відбитка зі „Звіту дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові
за шкільний рік 1910/1911“.

30805

I.

Початки українського фольклору як в Росії, так і в Австрії доси науково мало просліджені. Працю Пипіна про українську етнографію, яка виповнює третій том „Исторіи русской этнографіи“, хоч писана дуже гарно, звязко, входить у генетичну і причинову звязь поодиноких явищ і вяже їх з культурно-літературним розвитком українського народу, можна би вже заступити новою. Вона вимагає багато поправок, великої скількості доповнень, а що найголовнїйше, відмінного поставлення справи питання початків українського фольклору, а крім того продовження поза 70. рр. Мозольна робота Б. Грінченка „Литература украинскаго фольклора. 1777—1900“, хоч у нїй використав автор увесь доступний єму материял, далека до повноти. Про гарний підручник історії української народної словесности нема й що говорити; на него прийде ся іще довго пождати.

Хибно починають у нас історію записів українських народних пісень від Цертелева. Коли й не числити тої маси рукописних співанників, яка переходила з рук до рук протягом 18. в. та яка розчитувала ся аж до знищення співанників, коли тільки взяти на увагу частїйший доступ до друку української народної пісні, від 1779. р. входять українські народні пісні постійно в великорускі співанники. 1) „Собрание русских простых пѣсень съ нотами“ з 1779. р. має 3 укр. пісні; 2) „Полное новое собрание российских пѣсень“ з 1780. р. — 17; 3) „Собрание народных русских

пѣсень“, Прача з 1790. р. — 6; 4) „Молодчикъ съ молодою на гуляньѣ“ з 1790. р. — 15; 15) „Новый російскій пѣсенникъ“ з 1791. р. — 6; 6) з 1792. — 1; 7) „Избранный пѣсенникъ“ з 1795. р. — 9; 8) з 1798. р. — 13; 9) „Самый новѣйшій отборнѣйшій Московской и Санктпетербургской пѣсенникъ“ з 1799. р. — 13; 10) „Собрание старыхъ и новыхъ російскихъ пѣсень“ з 1803. р. — 1; 11) „Всеобщій, новоизбранный пѣсенникъ... содержащій въ себѣ пѣсни, ари и хоры... малороссійскія... з 1805. р. — 27; 12) „Новѣйшій и отборнѣйшій російскій всеобщій пѣсенникъ“ з 1806. р. — 10; 13) „Новѣйшій всеобщій пѣсенникъ“ з 1810. р. — 32; 14) „Новѣйшій и полный російскій общенародный пѣсенникъ“ з 1810 — 23; 15) „Новѣйшій и отборнѣйшій всеобщій пѣсенникъ“ з 1812. р. — 19; 16) „Новѣйшій російскій пѣсенникъ“ з 1812. р. — 1; 17) „Новѣйшій карманный пѣсенникъ“ з 1813. р. — 6; 18) „Новѣйшій избранный пѣсенникъ“ з 1814. р. — 1; 19) „Новѣйшій полный всеобщій пѣсенникъ“ з 1815. р. — 15; 20) „Новѣйшій карманный пѣсенникъ з 1815. р. — 1; 21) „Избранный пѣсенникъ для прекрасныхъ дѣвицъ и любезныхъ женщинъ“ з 1816. р. — 1; 22) „Новѣйшій російскій избранный пѣсенникъ“ з 1817. р. — 7; 23) „Новѣйшій отборный російскій пѣсенникъ з 1817. р. — 9; 24) „Новѣйшій російскій пѣсенникъ“ з 1817. р. — 9; 25) „Новѣйшій полный и всеобщій пѣсенникъ“ з 1818. р. — 27; 26) „Новѣйшій всеобщій и полный пѣсенникъ“ з 1819. р. — 39.¹⁾

Хто знає, як іще нині розхоплюють і розчитують співанники, через що їх не так легко зібрати в бібліотеках, той легко представить собі, скільки тяжше було се зробити на склоні 18. ст. тай не подивує ся, як і ряд співанників, зібраний Сперанським, згодом доповнить ся новими, що може як бібліографічна рідкість переходять ся по менше доступних бібліотеках.

Ні в показчику українського фольклору Б. Грінченка ні в згадуваній статі Сперанського не згадує ся про „Собрание русскихъ народныхъ пѣсень съ ихъ голосами, по-

¹⁾ М. Сперанскій, Малорусская пѣсня въ старинныхъ русскихъ печатныхъ пѣсенникахъ (Этнографическое Обозрѣніе, 1909, № 2 — 3, стор. 133—136).

ложенныхъ на музыку Ивановъ Прачемъ, вновь изданное съ прибавленіемъ къ онымъ второй части“. (Дві части, 4⁰, Спб. 1815). В обох частяхъ разомъ подано 16 українскихъ пісень в осібнихъ відділахъ п. з. „Пѣсни малороссійскія“. В першій часті:

- 1) піварк. 68. Лѣ 1. Гей у поли вышня, чому не черешня,
Любилися, кохалися, чомушъ не бе-
[решмя
- 2) „ 69. Лѣ 2. Ой не видтиль мѣсяць свѣтитъ, вид-
[киль ясны зѣрки,
Да внадився козаченько до чужой
[ижинки (sic).
- 3) „ 70. Лѣ 3. Чито тая Кулина
Живе край дороги.
- 4) „ 71. Лѣ 4. Ай подъ вишнею, подъ черешнею,
Стоялъ старой (sic) съ молодою.
- 5) „ 72. Лѣ 5. Щука рыба въ морѣ гуляє доволи,
А я молодъ на чужинѣ, да не маю
[доли: 2.
- 6) „ 73. Лѣ 6. Ой гай гай гай гай зелененькій,
Тимчя (sic, тимъ я) тебя (sic) полу-
[била (sic) що ты молоденькій, 2.
- 7) „ 74. Лѣ 7. Биду соби купила
Да за свои гроши.
- 8) Лѣ 8. на ненумерованій картці:
Бхавъ козакъ за Дунай
Сказаль дивчина прощай.

В другій часті:

- 9) „ 68. Лѣ 1. Въ славномъ городѣ Переяславѣ
Да покопалы шанцы.
- 10) „ 69. Лѣ 2. Катилися (sic) возы съ горы поломали
[спицы
Да вжежъ минѣ не ходити на тѣ ве-
[черницы.
- 11) „ 70. Лѣ 3. Чияжъ кому виновать, за що погибаю,
Нигдѣ отъ злыхъ человикъ покоя не
[маю?
- 12) „ 71. Лѣ 4. Ой! кряче, кряче, да чорненькій во-
[ронъ, да на глыбокой долинь,
Ой! плаче, плаче молодой козаче по
[нещастливой годинѣ, 2.
- 13) „ 72. Лѣ 5. Ой! на грець билый цвितъ
Давже опадае.
- 14) „ 73. Лѣ 6. Ой послала мене маты
Зеленова (sic, зеленого) жита жаты.

15) „ 74. № 7. Да просивъ мене Горасимъ, Горасимъ,
[Горасимъ, Горасимъ,
Щобъ я пишла граты знымъ, граты
[знымъ... 2.

16) № 8. з осібною пагінацією на трьох картках:
На бережку у ставка,
На дощечкѣ (sic, дощечцѣ) у млинка.

До всіх пісень подані мельодії і то в той спосіб, що що на лівій половині піваркуша подана мельодія, а на правій текст пісні. Тільки при чч. 8 і 16 текст пісні підписаний тягом під нотами. Відворотна сторона кожної картки не задрукована.

Співанник Прача знав уже Вацлав з Олеська, який і передрукував з него в своїм збірнику пісні під чч. 6 (в Зал. 299 на ст. 426), 11 (в Зал. 343 на ст. 451) і 15 розбивши одну пісню на дві (в Зал. 338 і 339 на ст. 449). Пісня під ч. 13 склеєна з трох частий; дві перші передруковані в Вацлава з Олеська, а саме „Oj na hruszei biły swit“ на ст. 272, а „Oj під hajom, hajom zełeneńkim“ на ст. 448. Зі збірника Вацлава з Олеська передрукував знову некритично Головацький тексти пісень під чч. 6 (I, ст. 326, № 164) і 11 (I, 357, № 20) та виділену Залеским „Ой під гайом“ з ч. 13 (I, ст. 227, № 55).

Що Маркіян Шашкевич знав співанник Прача, свідчить про се не тільки Головацький, який каже, що на співанник Прача в бібліотеці Оссолінських звернув увагу наших молодих фольклористів Залеский,) але і власноручні виписки Шашкевича з Прача. В зшитку маленької вісімки на вісьмох картках білавого бібулястого паперу виписав собі Маркіян все українське з Прача з виїмкою пісні під ч. 8 „Іхав козак за Дунай“, яка очевидно була ему добре звісною. Заразом відписав з Прача і его характеристику українських пісень, яку задля її невикористання доси в наші наводжу ось ту в цілости.

„Свойство Малороссійскихъ пѣсень, которыя въ семь Собраніи также находятся, резонує Прач, и напѣвъ ихъ совсѣмъ отъ Русскаго отличень. Въ нихъ болѣе мелодіи,

¹⁾ Як. Головацький, Замѣтки и дополненія къ статтямъ г. Пыпина напечатанымъ въ Вѣстникѣ Европы за 1885 и 1886 годы, Вильна, 1888, ст. 22.

нежели въ нашихъ плясовыхъ; но не видно ни одной армонической Малороссійской пѣсни, которая бы равнялась съ нашими протяжными. Употребленіе съ давнихъ временъ бандуры между Малороссіянами способствовало къ усовершенствованію ихъ пѣнія. Во многихъ Малороссійскихъ пѣсняхъ есть музыкальныя пріятности, есть нѣкоторая ученость; но толь же мало характера, какъ и въ нашихъ новосочиненныхъ мелодическихъ пѣсняхъ. Вообщемъ замѣтити должно, что правила и музыкальныя пріятности, въ искусствѣ почерпнутыя и въ народное пѣніе вводимыя, хотя придаютъ ему нѣсколько совершенства; но между тѣмъ изглаживаютъ, такъ сказать, характерный народный напѣвъ; оный уподобляется тогда общему пѣнію, употребляемому во всѣхъ земляхъ; и не можетъ производить надъ слухомъ того чувствованія, которое испытуется при слуханіи пѣсни, особому народу принадлежащей“ (V ст. передмови).

Хоч у передмові до „Русалки Дністрової“ згадуєть ся „опыт собранія старинныхъ малороссійскихъ пѣсен“¹⁾ князя Цертелева, титул сеї книжечки навів Маркіян за Залеским, де також читає ся „pjesen“²⁾, хоч дійсний заголовок сеї інтересної збірки українських дум³⁾ є: „Опытъ собранія старинныхъ малороссійскихъ пѣсней“. Заголовки збірників великоруских і українських пісень виписав Залеский з Челяковскаго (Slovánske národné písně, 1822) та Шафарика (Geschichte der slavischen Literatur, 1826).⁴⁾ Впрочім одушевлене Цертелева українськими думами на сімнадцятьсторінковій передмові до текстів, які займають разом зі словарцем 47 сторін, прирівнуване українських дум до Гомерових поем і до прекрасних пісень Осіяна, замітки про мову та поетичний стиль дум були би без сумніву лишили сліди на Шашкевичеві, в якого одушевлене народною

¹⁾ Русалка Дністровая, у Будимѣ, 1837, ст. IV, замітка.

²⁾ Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego. Zebrał i wydał Wacław z Oleska, Львів, 1833, ст. IX.

³⁾ В збірнику Цертелева всього десять українських дум: про побіг трох братів з Азова, про Олексія Поповича та бурю на Чорному морі, про смерть Івана Коновченка, три думи про часи гетьманованя Богдана Хмельницького, про смерть козака Федора Безвідного, зраду Мазепи, про тугу сестри за братом і про відїзд козака в чужину.

⁴⁾ Головацкий, op. cit. ст. 22.

пісню злило ся вже тоді зі свідомою цілю збудити свій сонний нарід.

Пісні першого збірника українських пісень Максимовича мали члени „рускої трійці“ навіть переписані. На Шашкевича та єго товаришів мусіли зробити вражінє слова передмови до сєго збірника. „Наступив, здає ся, той час цитую в українськїм перекладї, коли пізнають правдиву ціну народности; зачинає уже здійснювати ся бажанє, щоби повстала чисто руска¹⁾ поезія!“ Під тим оглядом заслугують на увагу памятники, „в яких повнійше відбивалась би народність. Такими є пісні, де звучить душа, ворущена чувством, і казки, де відзеркалює ся народна фантазія. В них видимо часто байки, повірки, обичаї, вдачі і не рідко дійсні факти, які не задержали ся в інших памятниках: „сказка — складка, а пїсня — быль“, каже пословиця. В тїм змислі дуже значили би, а потім були би варті уваги досліджування слїдів народної мітології, обрядів, збір пісень, пословиць і т. д.“ Далше звертає увагу Максимович на мову устних народних творів та на се, що „поезія є вродженою прикметою людскої душі, що правдива поезія може бути єго власним твором“.²⁾ Ту покликує ся на звісну статю Бродзїнського, яку знав з перекладу в „Вїстникъ Европы“ за 1826. р.

З довшої передмови Максимовича полишило слїд на Шашкевичеві і єго товаришах се місце, де Максимович говорить про свою правопись. „Трійця“ на короткий час, здає ся, до р. 1834 себто до року, в яким задумувала видати „Зорю“, а якої не допустила цензура, уживала змодифікованої правописи Максимовича, пізнійше взяв абсолютну перевагу фонетичний елемент, а в 1848. р. прийшла у нас в Галичині знову на перший плян максимовичівка.

✓ Коли збірник Максимовича видвигнув перед молодими етнографами національний бік справи, найкрасшим живим прикладом для них одушевлення фольклором і етнографією став Зорян Доленга Ходаковскій (Адам Чарноцкій). Від часу появи єго маніфесту „O słowiańszczyźnie przed

¹⁾ Загально-руска, отже як українська, так і великоруска.

²⁾ Малоросійскія пїсени, изданія М. Максимовичемъ, Москва, 1827, Предисловіе, ст. I—III.

chrześcijaństwem“ в 1818. р. Шашкевич, а головно Головацький винотовують пильно всякі звістки про Ходаковського в сучасній пресі. З побутом Ходаковського у князів Чарторийських в Сіняві коло Ярославля треба звязати, здає ся, вістку про „zbiór śpiewów historycznych“ в Івана Могильницького в часи триумфів маніфесту Ходаковського. Про працю земляків Ходаковського в тім самім напрямі перед ним мабуть мало знала „трійця“.¹⁾ Знайомість з працями Голембйовського у Головацького пізнійша. Але все те з українського фольклору, що найшло ся на сторінках „Pielgrzyma Lwowskiego“ з 1822 і 1823 р. та інших спеціально львівських видань, не уходило їх уваги.

Зі збірників інших славянських народів знав Шашкевич певно „Древнія Стихотворенія“, видані Калайдовичем 1818. р., видане чеських народних пісень Колляра та сербських Вука Караджіча.

Поява згаданих фольклорних видань, на скільки їх знали наші фольклористи, і відповідне середовище, в яким сходили ся вони з такими людьми, як пр. Вацлав Залеский, побудили і наших молодих людей взяти ся за такеж діло на території австрійської Руси. Почини таких занять у товаришів і знайомих Шашкевича припадають на сам початок 30. рр. Зразу зачали записувати пісні, далі казки і пословиці, вислови, а згодом розвинула „трійця“ цілу програму вже не фольклорних, а етнографічних інтересів. Ось вона: „По церквах, монастирах, в мѣстечках за старими рукописами, старопечатними книжками, грамотами, нагробними строєнями и надписами, старими образами. Казки mezi народом. Цы оборонне мѣсто, замок або город. Описати строєніє, околину, крѣпость; чи нѣт памятникѡвъ в замку. По селах: Назвища сел, приселків, городищів и окружних урочищ. Назвища рѣк, потоків, озер, гѡр, горбѡв, полонин. Казки с первовѣку о велитах, о Бойках, Лемках, Гуцулах, Дулѣбах (Крайняки), Ятвигах, Волохах,

¹⁾ Про працю попередників Ходаковського в тім самім напрямі є в польській науці гарна праця В. Дропйовського в рязьківскім „Sprawozdaniu dyrektora с. k. Wyższego Gimnazjum“ за р. 1900. Зреферував її др. В. Щурат в своїй праці: Найближші жерела творчости М. Шашкевича. Передувилейні замітки. I. Жерела літературно-наукових інтересів Шашкевича (Учитель, Львів, 1909, ч. 24).

Уграх. Звітки зайшли або перешли люде в ті або ті сторони и коли? Як старе село? В чим ходят люде (стрѡй), як ставляють хаты? Празники, купайла, собітки, коляда, шедривки, з туром ся водити, гаѣвки, русалки, радуницѣ, обжинки, весѣля, похорони, обрядки. Забобони, о опирах, відьмах, русалках, майках воўкулаках, потирчатах, ворожки, знахорѣ, прелестницѣ. Пѣснѣ народні, танцѣ. О язицѣ, відмѣни, перемѣни, границѣ нарѣчій. За скалами, ущоўбами, бовдами, печерами — написи. Чи не виорують або викопують костей, залѣзя, бляшок, гроший? Господарство, ремества, торговля, спосіб ставляня хатѣ, в млинѣ, пчїлництвѣ, слова, рибарство, ловля. Як ся звут мѣсяцѣ, звѣзди. До землеописанія и статистики: Вѣ мѣстах над якою рѣкою, якї уряды, торговля, ремесла, якї школы“.

В іншу програму входят окрім повисших точок: „ткачество, теслѣ, трачѣ“, а дальше гончарі, колодїї, гарбарі, зваричі, демні, бані, дупла; чи не викопують або виорують „камѣня, оружія“; попри народні пісні узгляднені і приказки, при мові „слогъ изреченія“; вкінци з демонольоґїї зазначені і „лѣтавцѣ“.

Кілько старань і ідейности вложили молоді одушеленцї, аби виконати зазначену програму, яка переходила і границі етнографїї і входила в археольоґію і інші питання, не місце тут говорити. Хочу зібрати тільки дані для виясненя звязи Шашкевича з фольклѡрними виданьями.

II.

Стверджене доставлюваня записів народних пісень для збірника Залеского було доси більше фразою, ніж доказане. Як певним є фактом, що в збірник Залеского ввійшли записи Григорія Ількевича, так і неодної записи достарчив Залескому і Маркіян Шашкевич. Межи паперами Шашкевича лишив ся зшиток в 4⁰ з грубого сірого паперу, всього 14 карток, на перших вісьмох записи пісень, а на дальших нотатки до текстів в збірнику Залеского (переважно звертане уваги на народні вислови).

З тої збірки надрукував Залеский пісню, якої Шашкевичева запись виглядає так:

- 1 Шумить, шумить лѣщинонька,
Тужить, тужить дѣвчинонька.
Она тужить и думае,
На недолю нарѣкае.
- 5 Долиж моя нещасная,
Чомусь така невдячная,
Щось мя з мылимъ розлучила,
З невдячникомъ буди (sic, буду) жила?
- 10 Або пѣду утоплюся,
Або в камѣнь розібюся.
Нехай люде о тимъ знають,
Же зъ кохання умераютъ.
- 15 Темни лѣси и табори,
Тверди скали, чорне море (чорни гори),
Гречни свѣдкѣ май щирости
Умирають аж зрадоности.
- 20 Зъ милим любым (!) умырати
И до смерти ся кохати.
Щом любила без облуди,
Свѣдчуть тобѣ боски суди.

Ся пісня передрукована зі збірника Залеского (ст. 333) в Головацкого (I, ст. 307). В обох друга строфа відмінна:

Доле-ж моя нещаслива (Гол. несчаслива),
Чом ти мені не жичлива (Гол. зичлива),
Чом-сь (Гол. щось) мя з милим розлучила,
А з немилим (Гол. нелюбом) получила?

В 11. рядку в обох зам. „люде о тим“ — „тоє люде“. В 12. р. зам. „же“ — „шо“, зам. „з“ в Гол. „с“. Рядків 13—16 в обох нема. В 17. р. зам. „любим умирати“ в обох „любо умерати“, в 18. р. зам. „до“ — „по“, в 19. р. зам. „щом“ — „шом“, в 20. р. зам. „свідчут тобі боскі суди“ „свідчат тоє божі суди“.

Інша Шашкевичева запись така:

- 1 Прошу я тя, моя мыла,
Абысьты зо мною жила,
Бо я тебе над всѣх люблю;
Ік вѣдповишь, то ся згублю.
- 5 Вѣдчепися, напаснику,
Маешь ты дѣвчатъ без лѣку;
Котру бачишь, тую любиш,
Не я тебе, сам ся згубиш.
- 10 Люблю хлопця молодого
И розуму досьць гойного,
Але бѣда розлучники
Взяли нас в свои языки.

- Ежли будет Божа воля,
Буду я твѣй, а ты моя.
15 Проси бога, я зтобою
 Будемъ жити враз з собою.

І в Залеского (ст. 335—36) і в передруці Головацкого (І, ст. 309) обі останні строфи (рядки 9—16) переставлені. В обох в 2. р. зам. „абись“ — „шоби“, в Зал. в 6. р. зам. „ліку“ — „лику“. Рядки 9—10 такі: Люблю я хлопця иншого, Хорошого, молодого. В 13. р. в обох зам. „ежли будет“ — „если буде“, в 15. р. в Гол. зам. „з“ — „с“.

Третю пісню з записи Шашкевича взяв Залеский (ст. 334—335) отсю (Гол. І, ст. 341):

- 1 Ты дѣвчино из Подоля,
 В твоих руках моя доля;
 Ты владаешь сердцем моимъ,
 Я не могу бути твоим.
- 5 Люблю тебе, щож мы з того?
 Тобѣ треба богатого;
 Мене неба покарали,
 Що мы щастя не дали.
- 10 Чи я в' лѣсѣ уродився,
 Чи я въ полю охрестився,
 Чи такѣ мя куми тримали,
 Що мы щастя вѣдберали?
- Пѣдуж бо я въ лѣси, гори.
 Шукаючи щастя, доли,
- 15 И тамъ буду смерти ждати,
 На недолю нарѣкати. —
- Боже, з неба високого
 Глянь на мене молодого;
 Єзьлѣ хочишь хвали своей,
20 Дозвѣльже мы пари моей.
- Ах, мѣй боже, щожъ я вининъ,
 Чимъ не кохавъ, як повиненъ.
 Скарай, Боже, го за тое,
 Що розлучивъ нас обоє.

В 1. р. зам. „із“ в Гол. „іс“. В 8. р. в обох зам. „що ми щастя“ — „шо богатства (Гол. що богатства) ми“. В 10. р. зам. „полю“ в обох „полі“, в 11. р. „мя“ vacat в обох. 12. р. в обох „шо (Гол. що) ми щасте (Гол. счастье) відобрали“. В 13. р. зам. „підуж бо“ — „підуж же“, в 15. р. зам. „і там... ждати“ — „або... ждати“. В 19. р. зам. „єзлі хочиш... своей“ в обох „если хочеш... свої (Гол. своей)“. В 21. р. зам. „ах“ — „о“, в 22. р. зам. „кохав“ — „любив“, в 24. р. Зал. „кто“, в Гол. „хто“.

До записи Шашкевича четвертої пісні додав Залеский три інші строфи або й мав відмінний варіант:

- 1 Ах! я нещасний, що маю дѣяти?
Люблю дѣвчину, не могу ю взяти;
Не могу ю взяти, бо заручиная.
Ах, долиж моя, доли нещасная!
- 5 Просивбим я еи, жебы мя любила,
Жебы для мене інших опустила,
Але несхоче, бо я небогати,
Сам я незнаю, що маю дѣяти.
Кобы выроки того були хтѣли,
Булибы мене богатимъ зробыли,
Взявбым я тую, котра менѣ мыла,
Ах долиж моя, доли нещаслива.
Хощь ей не возьму, буду ей сприяти,
Всякого добра буду ей жичити,
- 15 Нех въ своим житѣу мы (? лиш) незнае злого,
А najlepшого нехай мае много.
Перестань, хлопчино, долѣ нарѣкати,
Тьлько ся старай слова дотримати.
Ім тобѣ сказала слово единое,
20 Же будем жити разом обое.

Текст Залеского (ст. 325—26) і передрук Головацкого (I, ст. 343—344) мають іще додаткові строфи, у першого три, у другого чотири:

Я нещаслившя (Гол. несчаслива), шо (Гол. що)
[тебе кохаю,
Чи будеш моїм, тай (Гол. я й) сама не знаю;
Заручила-м ся, бо мя (Гол. мя) примусили,
Ах! я тебе люблю... но ти мені милий.

Дальша строфа тільки в Головацкого:

Я тебе люблю і любити буду,
На тебе, милий, во вік не забуду,
Хоть би-м ся віддала, все си пригадаю:
Десь то мій миленький, що я го кохаю". —

Дві кінцеві строфи находять ся в обох текстах:

Поприсягаю перед цілим сьвітом,
Не оженю ся, допоки вік віком:
Буду за тобою до смерти тужити,
Буду сльозами сліди твої мити". —

„А я теж тебе кохати буду,
До самой смерти тебе не забуду;
Не поберем ся, то не наша вина,
Плачмо на вороги, бо то їх причина.

В 1. р. у Зал. зам. „нешасний“ — „нешасни“, у Гол. „несчасний“; в 2. р. зам. „ю“ — у Зал. „ї“, у Гол. „ій“, таксамо в 3. р. Крім того в 3. р. зам. „заручиная“ в обох „зарученая“. В 4. р. зам. „доли-ж моя, доли“ в обох „доле-ж моя, доле“. В 5. р. зам. „Я єї, жеби мя любила“ в обох „Єї, шоби (Гол. щоби) мя (Гол. мня) кохала“. 6. р. в обох „Тай шоб (Гол. щоб) тамтого поперестала“. В 7. р. зам. „небогати“ в Гол. „небогатий“. 8. р. в обох „Ах, я нещасни (в Гол. не счасний), не могу і (Гол. їй) взяти“. В 9. р. зам. „вироки того“ у Зал. „винокі неба“, у Гол. „ви, роки (sic) неба“. 10. р. в обох „мене богатим були учинили“. В 11. р. зам. „взяв бим ся“ у Зал. „взяв бим собі“, у Гол. „взяв бим си“, в 12. р. зам. „доли-ж моя, доли“ в обох „доле-ж моя, доле“. В 13. р. зам. „хоць єй... єй“, у Зал. „хоць ї... ї“, у Гол. „хоть їй... їй“, в 14. р. зам. „єй жичити“ в обох „ї (Гол. їй) жадати“. 15. р. в обох „Нехай в свім (Зал. swym, Гол. свѡмъ) житю не зазнає злого“. В 16. р. зам. „а найлепшого“ — „що є найліпше“. В 17. р. зам. „хлопчино“ — у Зал. „мили“, у Гол. „милий“, в 18. р. зам. „тільки ся старай“ у Зал. „памятай свого“, у Гол. „старай ся тільки“. Рядки 19—20 в обох:

Я-м (Гол. Я) тобі дала раз свово вірноє,
Жиймо до смерти в вірности (Гол. любости) обѡє.

Хоч вариянт пятої пісні є у Залеского (ст. 348), одначє він відмінний від вариянту Шашкевича та передруку Головацкого (I, ст. 350), як зазначено, зі збірника Залеского.

Дѣвчина хороша, здорова була,
Перше мя любила, тепер забула.
Я тепер приѣхав, бо тебе знаю
И тебе, серден'ко, вѣрне кохаю.
А мати, незнаю, чи рада тому;
Може тя послюбит кому иншому,
Бо хоче богатства и много грошій,
Без всього люблюю тя, бо ты хорошій.
Ой блудиш, зле судиш, мѣй милый,
Вшак мы ся зъ собою давно любыли.
Я тобѣ, ты менѣ далисьмо слово,
Дотримай, дотримай, завше готово.
Пѣдемо до ксьондза, нех зваже (!) руки,
Нех nebude нашему сердцю бѣльшой муки.
Нех завше не тужит серден'ко мое,
Же мы ся любыли вѣрне обѡе!

Пісні згаданого зшитка не можуть бути відписями зі збірника Залеского, бо в нїм є ще три пісні (Недалеко млина, Стояв чернец над водою і Лярум, лярум, любцю

кумцю, таже ми з собою), які майже без змін увійшли до збірника Жеготи Павлі, а одна з доповненем іншого варіанту (Нащо мене зачипаешь). Одначе не є виключене, що пісні того зшитка переписані з якогось рукописного збірника. Сей здогад тим більше правдоподібний, що є ту варіант вірші про бенкет у небі, який не ввійшов як особний нумер навіть у збірник Головацкого (На сионській Горѣ).

Вже в 1831. р. принесли чч. 45—48 львівських „Rozmaitości“ розвідку „O pieśniach ludu. (Wyjątek z obszérniejszej rozprawy o tym przedmiocie, napisanej przez Wacława z Oleska“). З деякими пропусками ввійшла та розвідка в передмову Залеского до збірника, який хоч датований 1833. р. появил ся уже при кінци 1832. р.

✓ Відгомін слів Залеского, що „zostaliśmy niemal za wszystkiemi narodami w Europie“¹⁾ та що „ze wszystkich prawie Sławian my tylko jedni zostaliśmy się bez podobnego zbioru pieśni ludu“²⁾, відбив ся в самім вступі передмови Шашкевича до „Русалки Дністрової“: Судило нам ся послѣдним бути. Бо коли другі Славяне вершка ся дохаплюют, и естли не ўже то небавком побратают-ся с поўним, ясным сонцем; нам на долинѣ в густій студенній мрацѣ гибѣти.

Вже самі замітки Шашкевича до пісень, зібраних Залеским, є доказом, що Шашкевич годив ся із думками Залеского в справі значіня збірників народніх пісень для лінгвістики (XX ст. передмови). Спеціально треба підчеркнути у Шашкевича залюбованє до здрібнілих слів. Побуджуючим могло бути для Шашкевича і вихвалене Вука Караджіча за те, що „ustalił pisownię, dnia dzisiejszego najwięcej logiczną w całej Europie, i wydał słownik serbski, ze względem na dyalekty tego języka“ (ст. XLIX). Шашкевич і виступив як реформатор правописи і сквапно записував народні слова та звороти.

✓ Скільки саме є пісень в збірнику Залеского, записаних Шашкевичем, нема даних означити се. Що є там більше записий або відписий Шашкевича, ніж я навів висше, се безсумнівне.

Не могла ввійти в збірник Залеского пісня, записана Шашкевичем дня 23. липня 1833. р.:

¹⁾ Wacław z Oleska, op. cit. str. V.

²⁾ ibidem, str. X.

Сѣю рутку, сѣю рутку, рутку підливаю —
А я свою рутку дрібну на зиму сховаю.
Рутко-жъ моя дрібненькая, рутко зеленая!
Вже-жъ ты минѣ, рутко дрібна, вже-сь ми непотрібна.
Стѣдєная вода въ рѣцѣ, ходѣмо до ставѣ;
Вложив-же-сь мя, козаченьку, въ великѣ неславѣ!
Сама-жъ ты ся, моя мила, въ неславу вложила,
Що-сь пізненько, нераненько з коршми приходила.
Як я мала, козаченьку, вчасне приходиши,
Взяв-ѣсь мене за рученьку, став-ѣсь говорити.
Не радѣйся, моя мила, мой розмовоньцѣ,
Лѣпшій въ мене, як у тебе, розѣмъ въ головоньцѣ.
Бодай-же ты, козаченьку, тогди оженився,
Як в лузѣ при дорозѣ сухий дѣб розвився.
Бодай-же ты, дѣвчинонько, тогди отдалася,
Як у морѣ на камени рожа розцвилася.

Під записом додана замітка: „Дѣвчина спѣваючая тую спѣваночку, малоцѣнною ею зовьяказала: „Маленька, коротенька, для вас неспосѣбна“.

Варіант Вацлава Залеского (ст. 389) відмінний:

Рутку сїю, рутку сїю, рутку підливаю,
Рости рутко зелененька, на зиму сховаю.
Молодая дівчинонька рутку підликала,
Молодому козакови коника тримала.
Ой перестань, дівчинонько, рутку підливати,
Ой чейже я перестану тяженько вздыхати.
Возьми коня від дунаю, заведи до ставу,
Завів же-сь мя, козаченьку, в велику неславу.
Сама ти ся, дівчинонько, в неславу водила,
Шось пізненько, не раненько з корчми виходила.
Як я мала із корчмонькі раненько ходити,
Возьмеш мене за рученьку, не хочеш пустити.
Ой мала ти добрий (dobry) розум в свої головоньці,
Було мене не слухати в мої розмовоньці.
Ой мала я добрий розум, та пустилам в воду,
Дивючи ся, козаченьку, на твою уроду.

Хоч при текстї Головацкого зазначена відсилка до тексту Залеского, всетаки текст Головацкого (I, ст. 283—84) представляє собою стягнене разом варіанту Залеского і Шашкевичевого текстї (без останної строфи). І в однім і другім текстї пороблені поправки:

Рутку сїю, рутку сїю, рутку підливаю:
„Рости, рутко зеленая, на зиму сховаю!“ —

Молодая дівчинонька рутку підливала,
Молодому Козакови коника тримала:
„Ой перестань, дівчинонько, рутку підливати,
Ой чей же я перестану тяженько вздихати?“ —
„Рутко-ж моя дрібненькая, рутко зелена,
Вже-ж ти мені, рутко дрібна, білше не потрібна.
Возми коня від дунаю, заведи до ставу,
Вложив єсь мня, Козаченьку, в велику неславу!“ —
„Не я тебе та укладав, сама-сь ся вложила,
Що-сь пізенько, не раненько с коршми виходила“.—
„Як я мала, Козаченьку, рано виходити,
Коли-сь озьмив за рученьку, став єсь говорити?“ —
„Не радуй ся, моя мила, моєй розмовонці:
Ліпший в мене, як у тебе, розум в головонці“. —
„Як я мала, Козаченьку, ранче виходити,
Взяв єсь мене за рученьку, не хтїв єсь пустити?“ —
„Ой мала ти пам'ять, розум, в своїй головонці,
Було мене не слухати в моїй розмовонці“. —
„Ой мала я пам'ять, розум, та пустила-м в воду,
Дивлючи ся, Козаченьку, на твою уроду“.

Коли і звісний був Головацкому анальогічний текст пісні, в яким діяльог був консеквентно переведений, так підправленє мови належить єму безсумнівно.

III.

Начеби для протесту проти слів Залеского в передмові до збірника пісень, що не є бажаним, „żeby Rusini swoje własne mieli literaturę“,) повстав в 1833 р. „Синь Русѣ или собрание стихотварявъ въ рускимъ языкѣ ѿ клеру Семінарії єнеральной въ Львѣгородѣ, руского краю Метрополіи“.) Та „Сина Русі“ годі було випускати в світ друком; треба було спромогти ся на красший маніфест. Ним мала бути „Зоря, писемце присьвяшеное рускому языку“. „Der Kern des Büchleins sind russische Volkslieder“,³⁾ заявляв у своїй рецензії сеї, здає ся, затраченої рукописи віденьський цензор Копітар. Нема сумніву, що народні пісні з „Зорі“ увійшли пізнійше всі крім „ворожих

¹⁾ Pieśni polskie i ruskie, ст. XLIII.

²⁾ „Сина Русі“ видав др. К. Студинський в „Кореспонденції Якова Головацького в літах 1835—49“, ст. СХІV—СХХV.

³⁾ Др. К. Студинський, Причинки до історії культурного життя Галицької Русі в літах 1833—47, Львів, 1909, ст. XV.

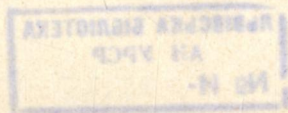
Полякам“ (рецензія Копітара) пісенних уривків про Хмельницького до „Русалки Дністрової“. Принайменше дві пісні Шашкевичевої записи: „Ії в недѣленьку рано стала ся нам новина“ та „Ой цѣлий день Кременюшка анѣ їв анѣ пив“, при яких зазначено рукою Шашкевича (при одній і другій) „Зор“, надруковані в „Русалці Дністровій“.

Коли опирати ся на передмові Бодяньского до збірника пісень Головацкого (материял до сеї передмови достарчив сам Головацкий), до „Русалки Дністрової“ дістали ся записи пісень Маркіяна Шашкевича та его брата Антона, Григорія Ількевича, Івана Вагилевича, Якова Головацкого та двох сьвящеників Івана Білинського й Маркила Кульчицкого. Маркіян Шашкевич збирав із братом пісні в родинних околицях; Ількевич, будучи учителем в Городенці, займав ся збиранем пісень в Коломийщині; Вагилевич збирав пісні в Стрийщині, Станиславівщині, Чортківщині і Золочівщині, Білинський в Бережанщині, Кульчицкий в Стрийщині, а Головацкий по всій території Галицкої і Угорської Руси.¹⁾ В передмові до „Русалки“ велить Шашкевич „Русалці“ поклонити ся і Мінчакевичеви без сумніву за доставлене фольклорних записів.

✓ Три пісні, а саме: 1) Літай, літай, сивий орле, по глибокій долині, 2) Кляла Цариця, вельможна Пані і 3) Казав ми батенько пігнати кози — переписав Шашкевич для „Русалки“ зі старого співанника. Дальше певно приналежать Шашкевичеви пісні: 1) Ой поїхав Івасенько сім літ на війну, 2) Ой цілий день Кременюшка ані їв ані пив і 3) А в неділоньку рано стала нам ся новина. Крім того мабуть дещо з обрядових пісень Золочівщини ввійшло до „Русалки“ з записів Шашкевича, а що більше з „дум і думок“, може се рішити випадкове віднайдене его записів або нотаток. Взагалі збирав Шашкевич в Золочівщині обрядові пісні, гаївки, весільні, козацкі і звичайні думи та думки (по клясифікації Головацкого).

Задержали ся Шашкевичеві записи трох пісень, що ввійшли до „Русалки“ з меншими чи більшими змінами. Ось перша з них:

¹⁾ Народныя пѣсни Галицкой и Угорской Руси, собранныя Я. Ѳ. Головацкимъ, ст. IX—XI (Чтенія въ Имп. Общ. Ист. и Древн. Росс. при моск. унив. Москва, 1863, книга третья).

- 1 Ії введѣленьку рано стала ся нам новина;
Підмовила Гандзуненька богацького сина.
Покинь же ти богатс(т)во, а іа покину дѣти,
Ой ходѣмо на Украину мешканя*) глядѣти.
- 5 Ой пішов Івась, пішов с плугом поле орати,
Взяла ся его Гандзуненька из дому виберати,
Ой оре Івась, оре сивими волами;
Не видати Гандзуненьки из чорними бровами.
Ой воре Івась, воре тай став спочивати;
- 10 Ой десь моеї Гандзуненьки из дому невидати.
Ой сѣв Івась на коня, ой поѣхав до дому,
Анѣ палино, анѣ варино, бо лебонь нема кому.
Прийшоў Івась до хати, взяв ся дѣтей питати:
Ой дѣтиж моѣ дрібнісенькіи, де сѣ вам дѣла мати.
- 15 Ой пішла наша мати, я в гай по корови,
А нам тільки йно повѣла, будьте, дѣти, здорови.
Ой пішлаж наша мати, ја в гай по телята,
А нам тільки йно увповѣла, ой не ваша, дѣти, мати.
Ой бодай ти лози та спалили морози,
- 20 Ой бодай тебе, ой Гандзуненько, побили моѣ сльози.
Ой взяв Івась дитину та поглянув в квартиру,
Верни ся, верни, Гандзуню серце, та вважай на дитину.

Відміни в „Русалці Дністровій“ (ст. 26—27) такі: 1. р. А в неділоньку... нам ся. 2. рядок Гандзуненька. 4. р. Украйноньку. 5. р. пійшоў ївась, пійшоў. 6. р. Гандзуненька. 7. р. ївась. 8. р. Гандзуненьки. 9. р. оре ївась, оре. 10. р. моеї Гандзуненьки. 11. р. сѣў ївась. 12. р. палено... варено. 13. р. ївась... взяў-ся дѣтий. 14. р. дрібнесенькі! де ся. 15. р. пійшла... а в чай (sic гай). 16. р. здорові. 17. р. пійшлаж... а... теляти. 18. р. вповѣла... дѣти, мати. 19. р. тиѣ. 20. р. Гандзуненько. 21. р. взяў ївась. 22. р. Гандзуню серце... ұважай.

Друга має заголовок: Івась.

- 1 Ой поѣхаў Івасенько сѣм лѣт на війну.
Гей, гей, сѣм лѣт на війну,
Ой відѣхаў Марисеньку на матѣнку рідну,
Гей — — —
- 5 Казаў він ї годувати пшеничним хлѣбом,
А они ї годовали вівсьеним хлѣбом.
Казаў він ї наповати медом та вином,
А они ю наповали гірким полином.
Казаў еѣ стелити бѣлі перини,
- 10 А они еѣ стелили колющої тернини.
А звечера Марисенька лижки помила,
А о північ Марисенька сина повила,

*) Первісно було „Ой ходѣмо ми на Украйноньку мешканенька“.

- А на розсвѣтѣ М. богу дух дала.
А раненько М. звони зазвонили,
15 А в полудне М. трумло зробили.
А нанешпір М. тай поховали.
Ой приѣхаў Ив. 7 лѣт из війни,
Ой запукаў, ой застукаў внові ворота.
Вийдиж, вийди, Мар., сама молода.
20 Ой не вийшла М., йно его свѣсть.
Повѣм я ти, И., новую вѣсть.
Ой неѣхаў И. на матѣнчин двір,
Ой поѣхаў И. на М. гріб.
Ой поставиў кониченька та у головоньки,
25 А шабельку тай поставиў у ноженьках.
А сам припаў просто серденька.
Примоў, примоў, М., хоть едене слівко,
Ци сьє минѣ женитоньки, ци так ходити.
Набери си, И., жменю пѣсочку,
30 Постѣй его, И., на бѣлим каменочку.
Як той пѣсочок буде изходити,
Тогди ти ся, И., будеш женити.

В „Русалці Дністровій“ (ст. 19—21) такі відміни: 1. р. Ѓвасенько (консеквентно). 2. й 4. рядків (рефрену) нема. 3. р. Ганзуненьку (і консеквентно). 5. р. зам. „він ѣ“ — „єѣ“. 6. р. А вона ѣ годувала лютим ящуром. 7. р. Казаў єѣ напувати солодким медом“. 8. р. зам. „они ю наповали“ — „вона ѣ напувала“. 9. р. стелитоньки. 10. р. вона єѣ стелила колющі. 11. р. цѣну помила. 12. р. в піўночи. 13. р. А васат, зам. „богу дух дала“ — „духи спустила“. 14. р. До обѣду Ганзуненьзѣ тай зазвонили. 16. р. До полудня... трунву. 17. р. До вечера... в яму зложили. 18. р. у новѣ. 19. р. Вийди. 20. р. ино его. 21. р. Уповѣла ѣвасєви недобрую вѣсть. 22. р. Не ѣхаў вже ѣвасенько на матусин двір. 24. р. у головоньках. 25. р. А шабельку ясненькую та у... 26. р. припаў молоденькій... 27. р. Промовь, прсмовь, Ганусенько, хоть єдине слівце! Дальший текст відмінний:

Чи кажеш ми женитоньки?
Чи кажеш ми тужитоньки?
Гей! гей, Ганусю моя!
Не кажу ти женитоньки,
Не кажу ти тужитоньки,
Гей, гей, Ѓвасеньку мій!
Возьми собѣ жоўтог' пѣсочку,
Постѣй го в моѣм зѣльночку,
Гей, гей Ѓвасеньку мій!
Як той пѣсочок буде сходити,
Тодѣ ся будеш, Ѓвасю, женити,
Гей! гей, Ѓвасеньку мій! —

Третя запись пісні про Кременюшку:

- 1 Ой цѣлий день Кременюшка анѣ ѣв анѣ пив, (2 рази)
Ой цѣлий день Кр. у тузѣ ходив. 2 р.
Ой свои неньки, мамки по за столи садив. 2 р.
Ой а своѣ сукнѣ дорогі в скринѣ ховаў, (рук. Гол.)
- 5 Ой я свои вина, пива позатачовав 2 р.
Ой я свои ворон конѣ на стайни ставив. 2 р.
Ой поѣхав Крем. та за три войнѣ, 2 р.
Ой а его неньки, мамки зависливѣ були. 2 р.
Ой писали дрібни листи, до него слали. 2 р.
- 10 Ой вжеж твои неньки, мамки порозганяні — (нѣбито
[их жінка порозганяла])
Ой вжеж твои сукнѣ дрогі посходжувані — (так го
[страшили])
Ой вжеж твои вина, пива повитачовані. 2 р.
Ой вжеж твои ворон конѣ та позѣжджувані 2 — р.
Ой приѣхав Кр. ой из трох войнів — 2 р.
- 15 Ой запукав та застукав у новѣи ворота. 2 р.
Вийди, вийди, Катариньо, сама молода. 2 р.
Вийшла, вийшла Катарина відчиняти ворота, 2 р.
А він ѣ стяв головоньку из плеча. 2 р.
Ой прийшов же Крем. до новой стаенки, 2 р.
- 20 Ой вжеж его ворон конѣ позастоіовані. 2 р.
Ой пішов же Кременюшка ой до свой пивницѣ, 2 р.
Ой вжеж его вина, пива позацвитовані. 2 р.
Ой пішов же Кремен. ой до своѣ скринѣ, 2 р.
Ой вжеж его сукнѣ дрогі та позлежовані.
- 25 Ой прийшов же Крем. до новой свѣтлицѣ,
Ой вжеж его неньки, мамки позасидувані.
А старая его мати на крѣселко (!) сидит,
Маленькое воровятко (!) на руках держит.
Тепер же я, моя мати (в рукоп. мата), коб бога ся
[небаяв,
- 30 Тепер би я тобѣ, мати, до порога главу стяв. —

Відміни тексту „Русалки Дністрової“ (ст. 23—25) такі:
1. р. ѣў (анальогічне „в“ консеквентно). 3. р. своѣ. 4. р. а
своѣ. 5. р. а своѣ... позаточуваў. 6. р. а своѣ... та на стайнѣ.
10. р. твоѣ. 11. р. твоѣ... посхожджувані. 12. р. твоѣ... повита-
човані. 13. р. твоѣ. 15. р. у нові. 16. р. Катериньо. 17. р. Ка-
терина. 18. р. єѣ. 20. р. позастоювані. 21. р. зам. „ой
до свой“ — „до своѣй“. 22. р. позацвѣтовані. 23. р. своѣй.
24. р. вже-ж бо его. 25. р. пішоў же. 27. р. крѣселку. 28. р.
воробятко. 29. р. щоб Бога. Русалчин текст передрукував
Павлі в II т. на ст. 14—16. Текст Головацкого (I, ст. 115—
116) скопільований из Русалчиного тексту та двох списів
самого Головацкого.

IV.

З пісень „Русалки Дністрової“ ввійшли до збірника Павлі отсі:

- 1) Ой поїхав Романонько (список Ількевича), I, ст. 173—177.
- 2) В славнім місті городі там була вдова (список Ількевича), I, ст. 155—159.
- 3) Гонят, мамко, на сторожу (список Ількевича), I, ст. 171—172.
- 4) Ой Морозе, Морозине, преславний Козаче, I, ст. 146—147.
- 5) Ой поїхав Івасенько (список М. Шашкевича), II, ст. 13—14.
- 6) Брат із сестрою по риночку ходит, II, ст. 33.
- 7) Ой в зеленім городочку, II, ст. 5—6.
- 8) Ой цілий день Кременюшка ані їв ані пив (список Шашкевича), II, 14—15.
- 9) Коли Турки войовали, I, ст. 170—171.
- 10) Ой є в поли два дуби, II, ст. 37—38.
- 11) Ой там при долинї, ой там при потоці, II, ст. 6—7.
- 12) Ой в садочку зеленім зазуля ковала, II, ст. 143—4.
- 13) Уже Івасенькови в намастиреньку звонят, II, ст. 7—8.
- 14) Ой вилетїв сокіл та з ліса на поле, II, ст. 3—4.
- 15) Ой дуброво, дубровонько, I, ст. 44.
- 16) Ой ходит Сон коло вікон, II, ст. 66.
- 17) Ой у садоньку павоньки ходят (список Вагилевича), I, ст. 3—5.
- 18) А з гори, з долу вітер повівав (список Вагилевича), I, ст. 165—166.
- 19) Ой в горі, в горі, в шовковій траві (список Вагилевича), I, ст. 8—9.
- 20) Ой рано, рано куроньки піли (список Вагилевича), I, ст. 10.
- 21) Ой ізза гори за зеленої (список Вагилевича), I, ст. 7.
- 22) Треба косу росплїтати, I, 69—70.
- 23) Є у лузі калина, I, ст. 71—72.
- 24) Вийди, Маланойко молодейкая, I, 75—76.
- 25) Просила Горпинонька, I, ст. 113—114.
- 26) Сіяла кнегинонька долю, I, ст. 107.
- 27) Вода луженьки забрала, I, ст. 105.
- 28) Мовила, говорила ярая пшенице, I, ст. 104.
- 29) Злетїли два ангели з неба I, ст. 117.
- 30) Надлетїло потєтко це, це, це, I, ст. 116.
- 31) Ідьмо, поїдьмо польом, болоньом, I, ст. 119.
- 32) Вінку мій, вінку, I, ст. 122.

33) Попід садочок попід вишневий, зелений, I, ст. 98.

34) Літай, літай, сивий орле, по глибокой долині, I, ст. 162—163.

35) Кляла Цариця, вельможна Панї, I, ст. 135—136.

36) Казав ми батенько пігнати кози, II, ст. 44.

Прочих двадцять кусників з пісенного репертуару „Русалки“ не ввійшли в збірник Жеготи Павлі. А коли додати, що й пісні, спільні „Русалці“ і згаданому збірникови, часто мають у собі відміни, то й близький до правди висновок, що Павлі дістав до рук рукописний матеріал.

Що Павлі використав у своїм збірнику „Pieśni ludu ruskiego w Galicyi“ в двох томах записи пісень Шашкевича, свідчить про се впрочім й отся Шашкевичева запись:

- 1 Ой зацвила калинонька близько перелазу;
Добре було наймитови в господаря зразу,
А всѣ люде по обѣдѣ, я стану, думаю,
Ой мавже я рідну матѣр, а тепер не маю.
- 5 Що сѣ гляну перед себе, сльозами ся змию.
Ой наймите, наймитонько, перестань служити,
Нема свѣта нѣ недѣли, кажут ты робити.
Ой як же ти захорнешь, будеш ты лежѣти,
Скажут тобѣ, наймитоньку, нехочеш робити.
- 10 Наймитонька на паньщину рано виправляють,
А вже сонце під полудне, обѣд висилають.
Господинѣ зо всѣх мисок на одну зливае;
Чого наймит з паньщинойки пізно приѣзджа(е)?
Возми собѣ, наймитоньку, вечеру зобѣду;
- 15 Якже тим ся непоживиш, возьми собѣ хлѣба.
И и вчера не обѣдав, не хоче ся їсти,
Леше позволь, господару, на лавоньцѣ сѣсти
Ой взьевся наймитоньку за задні двери,
Ой верни ся, наймитоньку, де йдеш безвечери.
- 20 Ой взьев ся найм: до стодоли спати,
Аще нема опівночи, кличут го до хати.
Ой наймите, наймитоньку, що тобѣ робити?
Звьезали ти руки, ноги, навіз посадили.
Ой взьели наймитонька втеди і морози,
- 25 Забють тебе, господаре, наймитові сльози.

Павлі надрукував сю пісню в II. т. на ст. 71—72 з такими відмінами: 1. р. блиско. Рядки 3—5 vacant. 6. р. наймитоньку. 7. р. свята нї неділі... ті. 10. р. проваджают. 11. р. полудне. 12. р. одну. 13. р. паньщинонькі. 14. р. обіда. 15. р. возми. 17. р. Іно. 18. р. Ой пішов наймитонько.

20. р. Ой пішов. 21. р. нима. 22. р. робили. 25. р. Побют. Головацкий надрукував (I, ст. 219—220) значно повнійший варіант, без сумніву склесенку з кількох, з зазначенем Вацлава з Олеська невірною.

А ось пісня зі згаданого зшитка, з якого ввійшло кілька пісень до збірника Залеского:

1 Лярум, лярум, любцю кумцю, таже мы з собою
Любыли ся, кохали ся, як рыба з водою.

Гей дум, тана дум, А я забув що ты кум.

Лярум, лярум, кумцю любцю, ой десь воду брала?

5 Об'яцалась масла дати, теперись не дала.

Гей дум и проч.

Лярум, лярум, кумцю любцю, ты забулась ключи,
Об'яцалась масла дати, по воду идучи.

Гей дум и проч.

10 А деж то та кирниченька, що голубъ купався,

А деж то та мила кума, що я в н'їй кохався.

Гей дум и проч.

Жегота Павлі надрукував сю пісню в II. т. (ст. 163) з такими змінами: 3. р. тандарум. 4. р. любцю кумцю. 5. р. Обіцалась. 7. р. любцю кумцю. 8. р. Обіцалась... по води (sic). Останньої строфи нема.

Шашкевичева запись і сеї пісні:

1 Недалеко млина
Червона калина.

А за нею ходить молода д'ївчина.

5 Долю заклинае,
Сьлози обтирае.

Ах! ^м нещасная,
Небав, доли моя,

Бо ^м вже визнала за того шахрая.

В'їн мене уводит,
До еншої ходит.

В'їн мене називав,
Як у мене бував:

Красн'їшшась над рожу, тилько похл'їбовав.

15 Тепер мя покенув,
Бодай марне згинув.

Щож мы ест вже стого,
Же маю другого.

Не хочу любити, бо знайду л'їпшого.

Будемъ з'їسوبов жити,
В'їрне ся любити — —

Ту пісню надрукував Павлі в II. т. (ст. 121—122) з такими відмінами: 5. р. слези. 6. р. Ой я нещасная. 7. р. доле мая (sic). 10. р. іншої. 13 р. краснійша-сь — тільки. 16. р. мі... з того. Передрукував ся пісню Головацкий (III, ст. 336).

Майже без змін в мові завів Павлі у свій двотомовий збірник і дальшу запись Шашкевича :

1 Чомъ ты, коню, воды не пьешъ?
Бо дорожку чуешъ?
А чому ты, мій синоньку,
дома не начуешъ?

5 Ой як я маю, моя мати,
дома начувати?
Прийде нічка темненькая,
Нѣскимъ розмавляти

10 Ой маешъ ты, мій синоньку,
Коня вороного,
Заведи го до стаенки,
Розмовляй до нього.

15 Бодай тобѣ, моя мати,
Так було вмерати,
Ой як менѣ молодому
С конемъ розмавляти.

Павлі надрукував сю пісню у другім томі (ст. 106—107) з отсими двома відмінами: 3. р. чему. 16. р. „S koniem“. Вариянт Головацкого (I, ст. 267) відмінний у текстї.

Від Шашкевича роздобув Павлі й отсю пісню:

1 Стояв чернец над водою,
Мав соловѣя з собою,
Хотѣв му дати питоньки,
А вѣн фир (!) фур зо клѣтоньки.
5 Ах, полетѣв соловѣй мѣй, бѣгаймо, лапаймо,
Милый соловѣйчику, тях, тях, тях,
Шкода тебе, любчику, ах, ах, ах!

10 Повернися до клѣтонки,
Будеш менѣ сьпѣватоньки,
Дам ты соли, соли и водицѣ
З як найчистшою кирицицѣ.
Ах, полетѣв соловѣй, — и проч.

15 Ани соли, ни водиць
Не хочу вже я з кирницѣ,
Волю ся в риць напиту,
Але вольности зажити.

Утѣк мий соловий — проч.

20 Пришов Чернец до домоньку,
Взяв са быти в головоньку.

А щож я буду дѣяти?
Нема вже кому спѣвати.

Утѣк мий соловѣй, бѣгаймо, лапаймо.

Милый соловѣйчику, тях, тях, тях,

Шкода тебе, любчику, ах, ах, ах! —

Сю пісню надрукував Павлі в II. т. (ст. 43—44) без змін. В 5 р. взяв поправлений текст „Утѣк соловѣй мѣй“ (консеквентно). Звідти передрукував Головацкий (III, ст. 344) з невеличкими змінами.

Майже без змін узяв Павлі (I, ст. 47) до свого збірника й сю запись Шашкевича:

1 Не йди, дожчику,
Дамъ ти борщику,
Поставлю ти на дубоньць,
Прилетить т(р)и голубоньць
5 Та возьмуть тя на крилоньки,
Занесуть тя въ чужиноньку.

Відміни: 3. р. ти vacat. 4. р. „Pryletit“. 5. р. крилонька. 6. р. занесут.

Не дозволив собі на більші зміни Павлі (II, ст. 109) і в сій записи Шашкевича:

1 Туманъ, туманъ по долинѣ,
Широкій листъ на калинѣ.
И ще ширшій на дубочку.
Кличеть голубъ голубочку
5 Хочь не свою, то чужую:
Ходи, серце, поцюлую.
На щожъ чужу цюловати,
Лѣпше свою шановати.

Відміни: 3. р. ширший. 4. р. Кличе.

При одній записи Шашкевича мав Павлі інший варіант, яким доповнив Шашкевичеву запись, або може, лишивши на боці Шашкевичеву запись, увів у свій збірник (II, ст. 120—121) запись кого іншого. Шашкевичева запись ось яка:

- 1 Нащо мене зачипаешь,
Коли еншу мылу маешь?
И нігды незачипаю,
Колы кого некохаю.
- 5 Я не хочу так, як ты,
По двохъ разомъ любвиы.
 Ты са мене выклынаешь,
Що жадной некохаешь,
А ты иншу мылу маешь,
10 Мене завше зачипаешь,
Я не хочу так, як ты,
По двох разом любвиы.
- Сусѣда мы повѣдала,
Що вѣд тебе перстень мала.
- 15 Нащо мене зачипаешь,
Колы иншу мылу маешь?
Я не хочу так, як ты,
По двох разом любвиы.
- Шукай ты такой собѣ,
Що буде подобна тобѣ,
20 Иншыхъ буде мылыхъ маты,
А тебе все зачипати.
Я нехочу так, як ты,
По двох разом любвиы.
- 25 Люды менѣ говорили,
Що вы с собою вѣ свѣтъ ходите.
Коли зъ нею перестаешь,
Нащо мене зачипаешь?
Я не хочу так, як ты,
- 30 По двох разом любвиы.

Відміни: 2. р. іншу. 3. р. нігди. 6. р. десѣт (і консе-квентно). 7. р. мені. 9. р. любку. 10. р. на що-ж мене. 13. р. мені казала. Рядки 15—16: Коли з нею перестаєш, На що-ж мене зачипаєш? 19. р. Пошукай ти такой. 20. р. Щоб підобна (sic) була. Рядки 21—22: Щобитобі присягала, А іншому руку дала. 26. р. з собов в свѣт ходили. 27. р. в неї пробуваєш.

По третій строфі вариянту Шашкевича йде его пята строфа, потім нова, дальше четверта, а на кінці знову нова. Нові строфи такі:

Перестань мене зводити,
Я не могу з таким жити,
Що іншую милу має,
Зе (sic) мною ся зачипає.
Я не хочу так, як ти,
Десѣт разом любвиы.

Кінцева строфа:

Шукай ти собі другою (sic),
Я не могу бути твою;
Коли ти іншу кохаєш,
На що-ж мене зачипаєш?
Я не хочу так, як ти,
Десїт разом любити.

Зі змінами передрукував сю пісню Головацкий (III, 300—301).

Вже й ті тексти пісень, записаних Шашкевичем, які повисше навів я, стверджують безсумнівно, що до свого збірника пісень втягнув Павлі і записи Шашкевича, які одержав від самого Шашкевича або від Головацкого, що з цілого кружка молодих одушевлених жив найближше до Шашкевича. Чи цілком вірне оповідане Головацкого в споминах з життя про виманене в Шашкевичевого гуртка їх записий пісень, сего доси зібрані дані не стверджують іще вповні. Але що оповідане Головацкого в загальних нарисах не минає ся з правдою, доказом сего й Шашкевичеві записи пісень.

Згадавши, як разом із „трійцею“ ходив на виклади Мазур Ігнатій Павлі, що приїхав до Львова з новосандецької гімназії, ось що оповів Головацкий про генезу збірника народних українських пісень, які випустив в світ в двох томах Павлі 1839 і 1840 р. п. з. „Pieśni ludu ruskiego w Galicyi“: „Він постарав ся познайомити ся з нами; виявив начеби горяче бажане навчити ся по українськи та по славянськи, удавав Славянина й підписував ся навіть Жегота Павлі. Я не вірив єму; та Вагилевич був щирійшим, а Шашкевич був радий, що ідея славянства запускає коріне на польським ґрунті і що Павлі боронить демократичного принцип, бо збирав пісні польського люду. Тому вважав єго нешкідним, бо думав, що на основі демократичного устрою Поляки для нас не небезпечні. Павлі виманив від нас не тільки зшитки народних пісень, але й переписав від мене пісні Максимовича й потім продав книгареві К. Яблонському“, „хоч він цілком не збирав пісень, а переписав їх“.)

*) Литературный Сборникъ, 1885, вип. I, ст. 14. Я найшов у збірнику Павлі коло 50 пісень зі збірника Максимовича з 1827. р.,

Рішити сю справу можна тільки по холодних розслі-
дах. Пристрасні напади, які стрінули Пипіна з боку Голо-
вацького в цитованих „Дополненняхъ“ за недовіре до
повисшого оповіданя у статях про українську етнографію
в „Вѣстнику Европы“ за 1885. і 1886. р. (1891. р. вийшли
осібною книжкою як третій том „Исторіи Русской этно-
графіи“), не повинні тут мати місця.) І старі рукописні спі-
ванники й тексти українських пісень у великоруских спі-
ванниках лишили свої сліди на збірниках Залеского та Павлі.

V.

✓ В рік по виході збірника Залеского видав Максимович
1834. р. в Москві „Українскія народныя пѣсни“, а в рр.
1833—34 появили ся чотири части „Запорожской Старини“
в Харкові. Обі річи цитовані в передмові до „Русалки“
й без сумніву були звісні Шашкевичеві. На „Ruskoje we-
silie“ Лозинського дав Шашкевич рецензію у „Русалці“.
„Малороссійскія пословицы и поговорки В. Н. С.“ (Смир-
ницького), що вийшли в Харкові 1834. р., датовані в перед-
мові до „Русалки“ хибно 1833. р. і не мають означеня
місця друку, отож правдоподібно не були звісні нашим мо-
лодим фольклористам, а про „Малорусскія червонорусскія
народныя думы и пѣсни“ з 1836. р. (Петербург) Лука-
шевича нема й згадки в „Русалці“.

а 26 пісень зі збірника 1834. р. Пісні: Косил заяць отаву (II, ст. 96—97)
та Скажи мені правду (II, ст. 108) взяті з додатку до граматки Луч-
кая (ст. 168—172). Пісні: Та ти душенько, Ой чому, чому (I, 124—125),
Старший боярин як болван (I, ст. 127) та й Ой дівчина горлиця (II, ст. 152)
взяті з Квітчиної Марусі. Оплатила би ся праця, як взяв би ся хто за
докладнійше виказане всіх жерел сего двотомового збірника.

1) В найновіших часах станув по стороні Головацького Ю. Явор-
ський в статі „Два замѣчательныхъ карпато-русскихъ сборника XVIII-го
в., принадлежащихъ Университету Св. Владимира“ (Відбитка з київських
„Университетскихъ Извѣстій“ за 1909 р.). На ст. 10—11 зазначує д. Явор-
ський відміни тексту пісні про здобутє Варни в „Русалці“ і Жеготи су-
проти рукописи, з якої публікує в додатку текст сеї пісні. Сї відміни
легко пояснити, коли взяти під увагу, що пісню „Кляла Цариця“ дістали
видавці „Русалки“ й від Ількевича з рукописи XVIII в.

З виданем „Русалки“ й кінчить ся провідна роля Маркіяна Шашкевича в заініціованому рухови. Прибитий житевими злиднями й незгодинами, згрижений родинними клопотами, Маркіян, і так з природи слабовитий, покінчив в шість лїт пізнійше жите. Спадкоємцем его ідей став Головацкий, якому в головній часті й треба завдячувати продовжене діла, зачатого Шашкевичем.

Велика мандрівка Головацкого по Галицкій і Угорській Руси дала ему змогу зібрати велику силу народних пісень, які разом із переданими ему записями товаришів, між ними й Шашкевича, могли дати поважний том. І такий збірник приготовляв Головацкий майже фонетичною правописию. Позісталі по нїм папери, на яких я головно опираю усе нецитоване в моїй статї, дають вимовне сьвідощтво праці, яку вложив Головацкий у задуманий збірник, у груповане пісень і їх пояснене. Чи з грошевих чи інших невідомих доси причин збірник не вийшов у Галичині. Приготовлений скрипт післав Головацкий іще в 40. рр. Бодяньскому в Москві. Зі значними пізнійшими доповненнями Головацкого вийшли зібрані ним і товаришами пісні в „Чтеніяхъ Императорскаго Общества Истории и Древностей Россійскихъ при Московскомъ Университетѣ“ й осібною відбиткою в чотирох томах п. з. „Народныя пѣсни Галицкой и Угорской Руси“ (Москва, 1878).

В збірник Головацкого ввійшла Шашкевичева запись „Романихи“:

1	Ой не любиў Роман жони,
А з людскоѣ тай намови.
Заложиў ѣ три работѣ,
Головонька у клопотѣ.
5	А звечера мити, стругати,
На розсвѣтѣ стадо гнати.
Ой не жени го гостинцями,
Ино жени манивцьями. —
Романівна не слухала,
10	Гостинцями стадо гнала.
Аж там ѣде 2. Ляшенкі,
Оба братѣ ріднісенки.
А чие то стадо гониш?
Романово стадо гониш.
15	Ци ти, сестро, слугів не маеш?
Сама стадо завертаеш.

Ой маю я два служеньки,
Не хотъет мѣ слухатоньки.
А е, сестро, Роман дома?
20 Поѣдемо привитати.
Ой ѣдьте, привिताйте,
Ино его не карайте.
Впали они до свѣтлоньки,
25 Назад звязали рученьки,
Вивели го на уленьку,
Втяли ему головоньку.
Ож то тобѣ, Романоньку,
За нашу рідну сестроньку. (в рук. сестроньки)
Ой Романів коник грае,
30 Романівна омлѣвае.
Хоть він буѣ лихесенькій,
На всьой свѣт славнѣсенській. —

В Головацкого (I, ст. 88—9) такі відміни: 2. р. зам. „тай“ — „все“. 3. р. дві роботи. 5. р. зам. „стругати“ — „прати“. 6. р. россвітї. 7. р. Не. 8. р. Но жени го манівцями. 9. р. Романова. 11 р. Аж їде два Козаченьки. 12. р. брата. 14. р. гоню, 15. р. слуг. Межи 16. і 17. рядками: Ніжки свої росшибаеш. 18. р. хотят мя. Межи 18. і 19. рядками: А все за Романа того, Мужа мого лихенького. 21. р. Ідьте, брата. 23. і 24. рядки: До свѣтлоньки вони впали, Назад руки ізвязали. 25. р. улоньку. 28. р. рідную. 30. в. Романова. 31. р. Ой хоть. 32. р. Та на... славнесенькій.

Видно, Головацкий мав іще інший варіант, бо годї припустити, щоби він навіть довіршовував цілі рядки.

Шашкевичеви приналежить також запис пісні про добру вдову (I, 24, ст. 201):

1 А в недѣлю барзо рано
дожчик покрапляе;
Молодая удовонька
воли виганяае.

5 Чи ти, вдово молоденька,
Чельадки не маеш,
Ой що ти так барзо рано
воли виганяаеш?

10 Ой маюж те чельадоньки,
сусѣди признают;
Ой даюж їм доволеньки,
Ней сѣа висипляют.
Ой, кумоньку, голубоньку,
переначуй мене

- 15 Або минѣ дороженьку
покажи від себе.
Волюж іа тья, мій кумон(ь)ку,
перенаховати,
20 Ніж ти маю дороженьку
від себе казати.

Перші три строфи заховали ся іще в другій записи:

- 1 А в недѣлю барзо рано дощик покрапляє;
Молодая удовонька воли виганяє.
Чиж ти, удовонько, челядоньки не маєш?
Сама рано на розсвѣтѣ воли виганяєш. —
Ой маю я челядоньку, сусѣди признают,
Даю я им до воленьки, най ся висипляють.

Головацкий надрукував перший варіант із такими змінами: 1. р. дужо рано. 2. р. дощик. 7. р. Що ти сама дуже рано. 9. Ой маю я челядоньку. 14. р. переночуй. 15. р. мені. 17. р. моя кумцю. 18. р. переночувати. 19. р. маю ти.

Дальша Шашкевичева запись у збірнику Головацкого (I, 84, ст. 283) така:

- 1 Ой я тебе, кришталю, питаю,
Та кого любиш, нехайже я знаю. —
Кого я люблю, кого я люблю,
Та вдовину дочку,
5 Що ходит в рутѣним вѣночку.
Мати дочку била.
Де ти, доню, вѣночок згубила?
Ох я там, ох я там бѣленце бѣлила,
Ой там же я, ой там же я вѣночок згубила.
10 Буду доню громаду збирати,
Буду доню вѣночок шукати.
Ш(к)ода, мати, затруду твого,
Ненайдеш ти вѣночка моего.
Ой там лоуцѣ рибоньку ловили,
15 Ой там же мій вѣночок зловили.

В Головацкого відміни такі: 2. р. ти любиш. 3. р. Ой люблю я, люблю. 5. р. Та що вона. Межи 5. і 6. рядком: А в суботу рано. 6. р. доню. 7. р. Ой де-ж то ти, суко, доню. 8. р. Ох я там на ріці. 9. р. Ой там же я, мати. 15. р. Ой там вони. Підчеркненем означував Шашкевич повторюванс.

Найблизша запись Шашкевича представляє відмінний варіант пісні, надрукованої Головацким (I, ст. 273):

Ой по горѣ по високій голубцѣ лѣтают;
Не зазнала я роскошоньки, лѣтася минают.
Лѣта мои молодіи, жяль минѣ за вами,
Нѣ я ѣла, нѣ я пила у моеи мами (в рук. мати).
Нѣ я ѣла, нѣ я пила, нѣ красно ходила,
Ино тілько роскошонькі, щом ся нарабила.
Ой пиймо ми мід, горѣлку, а ви, гуси, воду,
Ой плинѣт, плинѣт, бѣлі гуси, до моего роду.
Ой не кажѣт, бѣлі гуси, що я ту злидную,
Ой но кажѣт, бѣлі гуси, що я роскошую.

З іншої пісні збірника Головацкого (I, 41, ст. 262) в Шашкевичевій записи всего чотири рядки з заміткою „нецѣла“ :

Ой де ти ѣдеш, Ивасю, на Поділье?
Приверни коня на мое подвірье.
Обѣцьялам ти обѣцьяночку дати,
Крамну хусточку бѣле личко втирати.

В цілости ввів Головацкий у свій збірник (I, 68, ст. 275) Шашкевичеву запись пісні про долю жінки за нелюбом :

- 1 Ой далажесь мѣ, матѣнко, дала,
Як колопеньку у болотонько пхала.
Ой чи (в рук. ти) ти, мати, та людей невидала,
Що ти мене молоденкую за нелюбонка дала?
5 — — — (повторене третого рядка)
— — — за пяниця — — —
А пяниця недбалиця иде до корчми пити;
Як прийде до дом, буде мене бити.
Нагайочка, китайочка з кілочка не звисае,
10 Мое тѣло почорнѣло, мати не пізнае.
Ой ти й, мати, поводу не ходила,
Ой що ти мене молоду в тій водѣ не втопила.
Ой ходила я поводу до Дунаю,
Ой яж ту казала, одну доню маю.
15 Ой як тій колопеньцѣ у болотѣ гнити,
Ой такто минѣ за нелюбом жити.

Відміни в Головацкого такі: 1. р. Ой дала-сь мня, моя матінонько. 2. р. Як би тую... в... впхала. 3. р. людей. 4. р. молоденьку за нелюба. 5. і 6. рядки: Чи ти, мати, людей не видала, Що ти мене, моя мати, за пяницю дала? 7. р. йде. 8. р. А як прийде до домоньку, стане... 9. р. друтяночка з кілочка. 11. р. Чи ти, мати, чи ти, мати. 12. р. Що ти мене молоденьку в воді. 13. р. Ходила я по водоньку до дунаю, дунаю. 14. р. Я-ж думала, я гадала. 16. р. Так то мені несчасливій.

Так само з неменшими змінами надрукував Головацкий (I, 72, ст. 277—278), а може й доповнив іншим варіантом дальшу запись Шашкевича:

- 1 Ой на росу, коровоньки, на росу!
Ой я за вами снѣданенька не ношу.
Людскі дѣти снѣданенько снѣдают,
Ой я молоденька слезами ся вмиваю.
- 5 Ой я пасу до темненькоѣ ночи,
Ой пала роса на чорненькіи очи.
Ой не так на очи, як русую (в рук. росую) косу,
Що я на нѣй рутѣний вѣночок ношу.

Відміни в Головацкого такі: на початку є дві нові стрічки:

- Ой на росу, коровоньки, на росу!
А я за вами молоденькая босо.
2. р. зам. „ой“ — „а“, 3. р. людські. 4. р. Мене молоденькую слези обливають. 5. р. Ой пасу я, пасу. 8. р. Та що я на ній рутяний вінок.

Першою більшою частиною пісні збірника Головацкого (I, ст. 74) є отся Шашкевичева запись:

Пійшла дѣвчина рано до млина.
Гей, гей, рано до млина.
Зо млина ишла, вѣночки вила.
Гей, гей — — —
Вѣночки вила, в дѣнай метала.
По однім боцѣ їдѣт паночки,
По дрѣгим боцѣ плинѣт вѣночки.
Пѣстиў-сѣ панец в д най по вѣнец,
Вѣнцѣ не доплиў и сам сѣ втопиў.
Махнѣў хвсточкоў на свого конѣ:
Некажи, коню, що ѣ бѣд-ю,
Лиш кажи, коню, що ѣ панѣю.
Не кажи, коню, що ѣ втопиў-сѣ,
Лиш кажи, коню, що ѣ в жениў-сѣ.

Два стихи додав Головацкий (I, ст. 282—283) до отсеї записи Шашкевича:

- 1 Посаду ходжу, сѣно громаджу,
Прийду до дому, сам себе ненавижду.
Батенько сварит, а матенька гірше:
Не ходи, сину, до дѣвчиноньки (до дѣвчиноньки)
[більше.]
- 5 Куроньки пѣют, я в дѣвчиноньки сицу,
Прийду до дому, сам себе ненавицу.
Батенько сварит, а мати ще гірше:
Неходи, сину, до дѣвчиноньки більше.

Головацкий додав на кінци:

А я таки ходжу і ходити буду,
Бо я люблю дівчиноньку і любити буду.

Крім того заходять такі відміни в тексті Головацкого:
2. р. іно ся поваджу. 3. р. Ой... а мати ще (і в 7. р.). 4. р.
білше (і в 8. р.)

Записав Шашкевич і пісню, яку надрукував Головацкий в першій томі свого збірника на ст. 284:

- 1 Добрий вечер, дївчинонько, приймиж мене на ніч,
Ой я тобѣ що вечера віддам на добраніч.
Иї не прийму, козаченьку, бо я сама плачу,
Ой я в своѣ панѣ матки певне ласку втрачу.
- 5 Пусти коня на отаву, сам ходи до хати,
Найже я си поговору, заким прийде мати.
Пусти коня на отаву у зелѣзнім путѣ,
Прожуж тебе, козаченьку, не потолоч ми рути.
Не ходи по над воду бѣлими ногами,
- 10 Невяли серця мого чорними бровами,
Очи чорні, брови чорні, як шнурочком втяті,
Иїк дївчини не любити, родила ѣ мати.

Відміни в Головацкого: 3. р. Ой бою ся, Козаченьку.
4. р. в своєй. 6. р. поговорю. 8. р. не толоч. 9. р. Ой не
ходи, дївчинонько. 10. р. Та не. 11. р. Очка.

Інший варіант передрукував Головацкий зі збірника
Павлі (II, ст. 116—117) в третій томі (ст. 334—335).

Також Шашкевичева запись була одною зі складових
частий пісні „Ой гук, мати гук“ у збірнику Головацкого
(II, ст. 207):

- 1 Гук, мати, гук, та кавалѣры идут
Вуличкою невеличкою, чай до нас зайдуть.
Ой дбай, мати, дбай та мене за муж дай.
Не дай мене за недбалицю, бо ми вроды жаль.
- 5 Ой, донюж моя, ўважай собѣ сама.
Ой ўважалаж я, не вгадалаж я,
Свою красоньку протерала я,
Матѣнко моя!
Ой жий, доню, жий кражше від людий.
- 10 Най ся не тѣшатѣ тяжкі вороженькі,
Незводі людий!
Ой давно, давно тай ўроду́ було,
Та вжеж тая бита дороженька листомѣ припала.

Листом припала, терном заросла,
Червоною калинонькою понадвисала.

Як ся завозьму, той терен висѣчу,
Тую червону калину в вязкї повяжѣ.

Поминаючи коломийки, остання певна запись Шашкевича в збірнику Головацкого отся:

- 1 Ой мѣсяцю, мѣсяченьку, чого стоиш в крузѣ?
Ци я ляжу, ци де вийду, все ми серденько в тузѣ.
Ой хоуж я по риночку, по підсѣню блуцу,
Тяжкож минѣ на серденьку, трохи я ся незнуцу —
- 5 Чому ти мя, моя мати, рано незбудила,
Як моя компанѣя з мѣста виходила?
Подиви ся, мій синоньку, в горѣшну квартиру,
Ой вжеж твоя компанѣя сходит на долину.
Ой виводи, моя мати, конѣ воронѣи,
- 10 Здоганяймо компанѣю на тїи годинѣ —
Ци ти, мати, ци ти, мати, людий невидала,
Що ти минѣ, що ти минѣ щастя, долѣ не вгадала?
Видала я, видала я, мій синоньку, люди
Вже то мала, мій синонько, твоя доля бути.
- 15 Лиха доля моя нѣ втоне нѣ згорит,
Тилько минѣ лиха доля свѣта вкоротит. —

Головацкий надрукував сю пісню (I, ст. 293) з такими змінами: 2. р. Ци я седжу, ци де вийду, все серденько... 3. р. ходжу. 4. р. мені... трохи ся. Рядків 5—10 нема, вони й в рукописи перечеркнені пізнійше. 11. р. людий. 12. р. мені молоденькій долі... 13. р. моя доню. 14. р. Вже тї мала, моя доню, така доля... 15. р. Лиха доля несчастлива ні... 16. р. Лише мені... укоротит.

✓ Від Шашкевича дістав Головацкий і варіант пісні про Байду, яку записав Маркіян у Золочівщині.

Безперечно, наведені Шашкевичеві записи, що їх втягнув Головацкий до свого збірника, далеко не всі. Дальше найдені записи будуть певно свідчити про безцеремонність, з якою заводив Головацкий народні пісні у свій збірник. Не говорячи вже про незазначене стягане кількох варіантів до купи, Головацкий так само, як его попередники Залеский і Павлі, змішав народні пісні зі штучними, а в додатку свідомо підправляв мову, виповнював льогічні прогалини, одним словом убирав пісні у літературну одежу. Значна скількість записий пісень (ріжними особами) дістала ся між паперами Головацкого до бібліотеки „На-

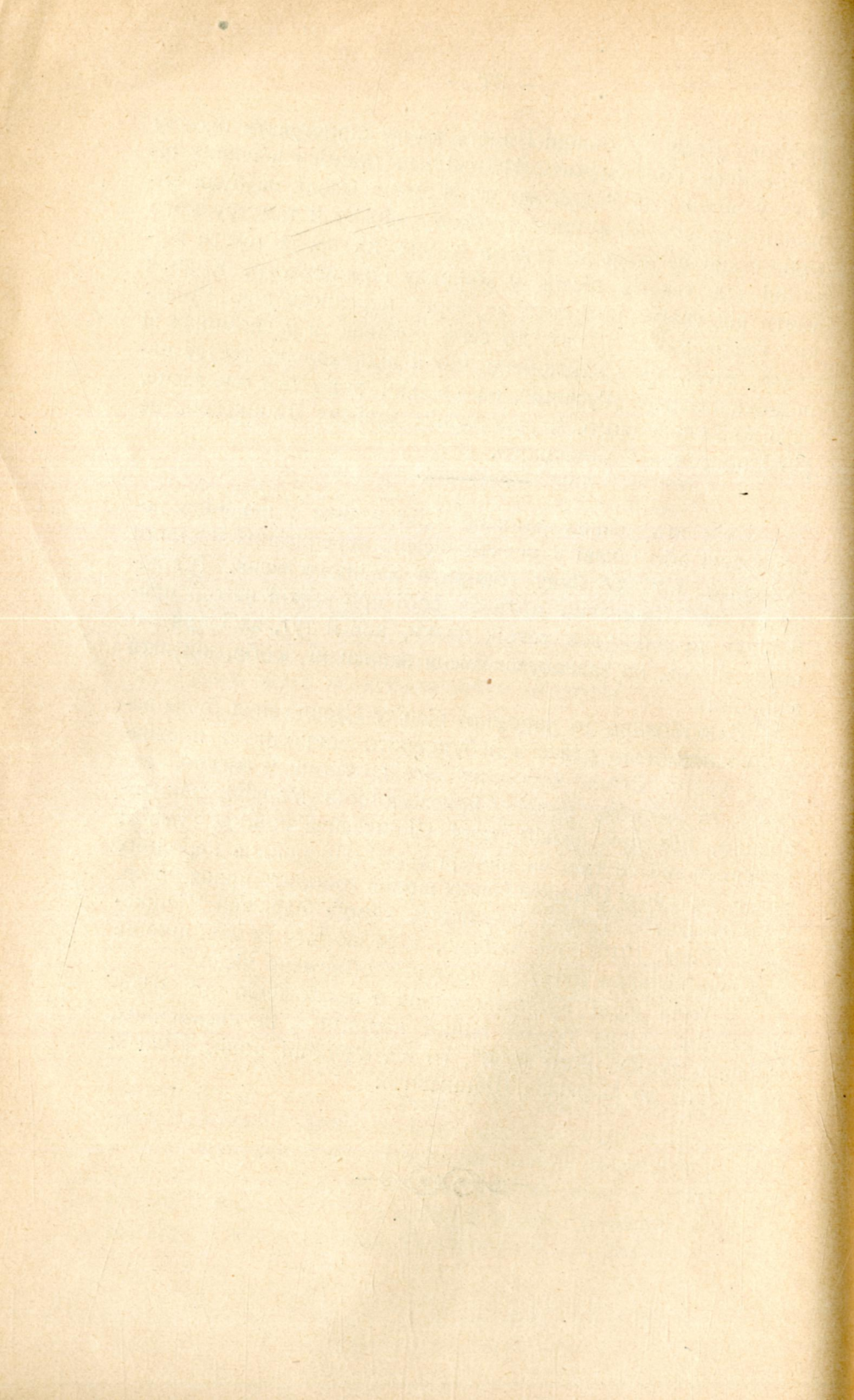
родного Дому“ у Львові і дасть змогу спростувати неодну довільність Головацького. На скільки помилки в наших піснях у збірниках Залеского та Жеготи Павлі не були впливом незрозуміння нашого тексту або ту й там трудно приложення латинки до текстів наших пісень, їх тексти вірніші від текстів пісень у збірнику Головацького. Коли-ж узяти під увагу, що статі з „Зорі“ переписав для „Русалки“ Головацький, як сам до сего признає ся у споминах зі свого життя, не є виключене, що й підправлене тексту народних пісень у „Русалці“, на скільки воно там має місце, се діло Головацького. В рукописних записях Шашкевича не рідкі поправки Головацького.

Крім згадуваних записей Шашкевича є ще ніде недруковані або цікаві варіанти пісень, переписаних зі старої рукописи, про які буду говорити на іншій місци. Тут зазначу, що Шашкевич нотував собі при всякій нагоді приповідки та записував також казки, але й тут, як і при записях пісень, не зазначував місця записи ні особи, від якої записував.

Залюбоване до народної пісні у Шашкевича було великою підмогою для його небуденного природного поетичного хисту. Стель народних пісень, тропи й фігури, вислови та звороти, ритміку присвоїв собі Маркіян так докладно, що при деякім творі Шашкевича повстає сумнів: оригінальний се твір чи півнародний? Про вплив народних пісень на генезу Шашкевичевих віршів говорить праця проф. Студинського: Генеза поетичних творів Маркіяна Шашкевича (Львів, 1910, нове видане), а розводити ся мені ширше над сим питанням отут не дозволяє обмежене місце.

І коли вірні Кулішеві слова в приложеню до Шевченка, що „душа поезії нашої народньої, не письменних, стала-сь душею його музи“, то ще вірніші вони, коли їх прикласти до Маркіяна Шашкевича.

9002

В 461/2пр

2 пр.
1998р.

МИХАЙЛО ВОЗНЯК.

МАРКІЯН ШАНКЕВИЧ ЯК ФОЛЬКЛОРИСТ

У ЛЬВОВІ, 1911.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка.